

KALAHI CIDSS KKB Project

Operation and Maintenance Manual Series
(Waray Edition)

MGA TARAMDAM PARA HAN KAUSWAGAN HAN KOMUNIDAD

Karsada ug Tulay

(Roads & Bridges)

Department of Social Welfare and Development Field Office 8

KALAHI-CIDSS
Kapangyarihan at Kaunlaran sa Barangay
Pagtulungan Natin!

Magsaysay Boulevard, Tacloban City
6500 Leyte, Philippines
Telefax: (053) 321 1651

Agosto 2008

ABBREVIATIONS AND ACRONYMS USED

ACT	Area Coordinating Team
ANA	As Need Arises (as needed)
BHW	Barangay Health Workers
BWSA	Barangay Waterworks and Sanitation Association
CBO	Community Based Organization
CEAC	Community Empowerment Activity Cycle
DCPC	Day Care Parents Committee
DepEd	Department of Education
DILG	Department of the Interior and Local Government
DOH	Department of Health
DOLE	Department of Labor and Employment
DPWH	Department of Public Works and Highways
DSWD	Department of Social Welfare and Development
EO	Executive Order
IEC	Information, Education and Communication
LCE	Local Chief Executive
LGU	Local Government Unit
MCT	Municipal Coordinating Team
MIBF	Municipal Inter-Barangay Forum
MIT	Municipal Inspectorate Team
MHO	Municipal Health Office
MLGOO	Municipal Local Government Operations Officer
NGO	Non-government Organization
O & M	Operation and Maintenance
PDPRA	Project Development and Participatory Resource Allocation
PO	People's Organization
PTCA	Parents Teachers Community Association
SB	Sangguniang Bayan
SET	Sustainability Evaluation Tool
TWG	Technical Working Group
PV	Photovoltaic

Dayon la, kita-a ha sakob

Mga Mensahe	3–4	
Leticia T. Corillo, DSWD Regional Director		3
Celeste B. Madlos, Regional Project Manager, KALAHI CIDSS		4
Pagpapakilala	5–7	
Una nga Parte: An Epektibo nga O & M	8–13	
Kay Ano Importante an O & M		8
Ano an <i>Sustainability</i> ?		9
Mga Butang nga Nakakabulig para Magin Sustainable an Prohekto		10
Ika-duha nga Parte: Komunidad ug Organisasyon	14–25	
Tagdumara han Asosasyon		15
Pagpa-iwas ug Pagkarawat han Membro		17
Pagdumara han Asosasyon		20
Ika-tolo nga Parte: Teknikal nga Aspeto han O & M	26–29	
Mga Tulay ug Karsada nga SP ha KALAHI		26
Mga Aktibidades para O & M		28
Ika-upat nga Parte: Panalapi han Asosasyon	30–37	
Diin Nagtitikang an Pondo han Asosasyon		30
Pagdumara han Panalapi		32
Ika-lima nga Parte: <i>Sustainability Evaluation</i>	38–43	
Tolo nga Proseso han SET		39
Annexes	44–48	
<i>Sample: Constitution and By-Laws</i>		45
Proseso han <i>Accreditation</i> ug Pag-abre han <i>Bank Account</i>		47
<i>Sample: Mutual Partnership Agreement</i>		48

Mensahe

Han DSWD Regional Director

Kami ha *Department of Social Welfare and Development, Field Office 8*, nagpapa-abot han amon mapaso ug kinasing-kasing nga pakikipag sumpayan han mga *project partners* han KALAH! CIDSS, labi na ang mga *volunteers* ug *leaders* han *community* ug mga opisyaes han *local government units*.

Hingyap han amon opisina an makusog, sustainable ug dayoday nga *partnerships* kaupod an mga ahensya nga nagduduso han kausawagan ha mga barangay, labi na an mga *community based organizations* ug iba pa nga mga grupo o ahensya nga na representar han mga tawo ha komunidad.

Ini nga *Operation and Maintenance Manual* in usa la han amon mga pa-agi para makabulig han pagduso han kausawagan. Usa ini nga pagpakita han padayon nga suporta han DSWD ngadto han mga tawo ha ilarum han KALAH! CIDSS KKB Project.

An KALAH! CIDSS, kun mahinunumdum kita, nagtotoyo pag pirdi han kakablasan pina-agi han *community empowerment* ug *good governance*. Mahinungdanum an proseso han *empowerment* kun an mga tawo may-ada impormasyon o hibabro-an nga magigin basehan han ira ginhihimo nga mga desisyon.

Mahinungdanum an gintatawag nga “*Voice and Choice*” kun nakabase han solido ug eksakto nga impormasyon an boses nga igin papa-angbit han mga tawo ngadto han gin-aagi-an nga proseso para makaghimo hin mga desisyon an komunidad—mga desisyon nga may kalabutan han ira prohekto ug mga bagay nga nagtotoyo han ira kauswagan.

Salit kaparte han iginduduso nga *empowerment* han KALAH! CIDSS amo an pagpadukwag han kapasidad han mga organisasyon ug mga membro han komunidad nga magkamay-ada, ug makagpa-angbit, hin igo nga impormasyon ug kasayuran. Naglalaum an DSWD nga makakabulig ini nga *O & M Manual*, upod na han iba pa nga mga impormasyon nga iginpa-angbit han KALAH! CIDSS, han pagpasarang han kalamragan dida han dalan tipakadto ha kauswagan.

LETICIA T. CORILLO, RSW
Regional Director
DSWD-FO 8

Mensahe

Han KALAHI CIDSS Regional Project Manager

Nalilipay an mga tagdumara han KALAHI CIDSS dinhi ha Rehiyon 8 hin pagpa-abot hini nga *Operation and Maintenance Manual* ngadto han mga tawo nga nag-iimplementar hin mga prohekto ha ira tagsa nga komunidad.

Dako an amon pagla-um nga pina-agi hini nga *manual* magigin epektibo an mga gindadabihan dida han pag mantene han ira tagsa-tagsa nga mga prohekto. Sugad man, karuyag namon tagan hin duon an importansya han O & M komo pa-agi para magin sustainable an mga prohekto ha barangay—posible diri la prohekto han KALAHI CIDSS pero bisan iba pa nga prohekto nga nagtotoyo han kauswagan han mga komunidad.

Kun epektibo an O & M han prohekto, maiha an iya serbisyo ug igo an iya iginhahatag nga benepisyo ngadto han mga tawo. An eksperyensa nga nakukuha han mga tawo dida han maupay nga pagdumara han O & M nagigin kapital para hin pama-agi nga masesegurado an pag sustiner han ira prohekto. Ini nga eksperyensya magpapadukwag han kapasidad para magin manilampuson an ira hingyap hin dugang pa nga mga prohekto para han kauswagan. An manilampuson nga pag implementer han O & M Program in usa han mga pangilal-an han epektibo ug manilampuson nga implementasyon han

KALAHI CIDSS.

Bisan kun natuman han mga tawo an mga burahaton bahin han pag implementar han ira kada tagsa nga *sub-project*, waray hini hinungdan kun diri magigin sustainable an nasabi nga *sub-project* tungod kay diri epektibo an O & M.

Salit duro ka importante han O & M. Pina-agi hini nga O & M *Manual*, karuyag nga makabulig han DSWD nga magin epektibo an pagdumara han O & M ha kada barangay nga nag-iimplementar han KALAHI CIDSS.

Igin-papasabot dinhi hini nga *manual* an mga probado nga mga pama-agi han epektibo nga pag implementar han O & M, labi na han parte nga pag tindog han organisasyon, ug mga impormasyon nga may kalabutan han teknikal ug pinansyal nga aspeto han O & M.

CELESTE B. MADLOS
Regional Project Manager
KALAHI CIDSS KKB Project, DSWD-FO 8

Pagpapakilala ug pahinumdom bahin hini nga manual

■ ni nga *Operation and Maintenance* (o O & M) *Manual* amo inin usa han mga ginhimo han KALAHI CIDSS KKB *Project* nga mga taramdam para makabulig han mga tawo ha komunidad agud nga magin manilampuson hira han pag implementar han ira mga prohekto.

An pagigin manilampuson han komunidad diri la makikita pina-agi han ira natapos nga mga prohekto. Diri la liwat ini makikita pina-agi han pagsunod han mga polisiya han KALAHI kaparte pananglitan han mga *technical specification*, han *procurement* o pinansyal nga mga butang, ug han epektibo nga pag *maintain* or pag mentina han ira mga tagsa-tagsa nga prohekto.

An pagigin manilampuson han komunidad makikita liwat pina-agi han pag-gamit han ira mga hinbabaro-an nga mga pagdumura han mga burohaton nga nagtotoyo para han kauswagan han ngatanan. Ini an gintatawag nga *capacity building*, ug ini in usa nga importante nga elemento han proseso para han pagduso han *community empowerment*. Kun aton mahinunumduman, an *empowerment* amo an usa han mga bataan nga mga katoyonan han KALAHI CIDSS.

Gintatagan han KALAHI hin duon an O & M para han mga nakompleto nga mga prohekto komo usa han mga mag-upay nga mga burohaton para magin manilampuson an komunidad dida han ira ginhihingyap nga kauswagan. Toyo han maupay nga pagdumara han O & M an dayoday

nga serbisyo han nga mga prohekto ngadto han mga katawhan. Hinumdom kita nga an mga tawo mismo an nagpili ug nag implementar hini nga mga prohekto — upod na an mga prohekto nga igin implementar pina-agi hin kontrata — salit waray duda nga ini nga mga prohekto in kinahanglanon gud han mga tawo ug dako an ira tambulig para makab-ot (ha pag-abot han panahon) an kauswagan han komunidad.

MGA PARTE HAN MANUAL

Lima ka parte an ginhimo nga pag-presentar han mga topiko dinhi hini nga *manual*. An una nga parte naghihidabi bahin han mga polisiya han KALAHI CIDSS nga may kalabutan han gintatawag nga *sustainability* ug O & M.

An ikaduha nga parte amo an bahin han pagtindog ug pagpakusog han organisasyon nga responsable para han pagdumara han O & M. Para han mga *rural roads* nga prohekto, an organisasyon nga angay mag dumara han iya O & M amo an asosasyon nga narepresentar han mga benepisyaryo, sugad han *Farmers Association*, *Cooperative* o *People's Organization* (PO).

An sunod nga mga topiko konektado pa gihapon han pagdumara han asosasyon ug an panginlabet han bug-os nga komunidad, pero may kalabutan liwat han teknikal ug panalapi nga aspeto.

An ika-tulo nga parte naghihidabi bahin han teknikal nga aspeto han O & M. Upod dinhi an mga aktibidades nga angay pagbuhaton agud magpadayon an maupay nga operasyon han prohekto.

Ika-upat — an parte han panalapi nga aspeto han O & M. Upod han angay masayuran han organisasyon nga nagdudumara han O & M amo an pag-aram kun pira an kinahanglanon nga pondo para masustineran an mga buruhaton para han O & M ug mga panginahanglan han prohekto. Amo ini an pagbabasehan kun pira an angay makolekta han O & M *Group* tikang han iya mga membro o ha publiko.

An ikalima nga parte nagtotoyo nga maintindihan hin maupay han O & M *Groups* han KALAHI ug pati na han mga taga barangay an *Sustainability Evaluation Tool* (SET) han KALAHI para makita han mga gindadabihan kon epektibo an pag-implementar han ira O & M o diri.

An resulta han kada SET nga paghihimo-on han mga tawo, kaupod an ACT or MCT, amo in magpapakita han progreso han O & M *Groups* han ira aplikasyon han mga pama-agi ug lesyon nga iginpapa-abot hini nga *manual*.

PARA KANAY INI NGA MANUAL

Siyahan, gintoyo han DSWD an paghimo hini nga manual para han mga nagdudumara han O & M han mga nakompleto na nga mga *sub-projects* ha KALAHI. Para han mga *rural roads* nga *sub-projects*, makakabulig ini nga *manual* para han pagtuman han mga responsabilidad han mga opisyaales ug membro han *Farmers*

Association, Cooperative o People's Organization, etc.

Ikaduha, labot la han mga opisyaales ug membro han mga O & M *Groups*, pwede gihap magin giya ini nga manual para han mga opisyaales han barangay ug han munisipyo nga nag-iimplementar han KALAHI, labi na han ira pag *monitor* han nasabi nga mga *sub-projects*.

Ini nga *manual* pwede makabulig ha kadam-an nga molopyo — hin-o man dida hin usa nga barangay an interesado nga madugangan an iya hibaro bahin han O & M, labi na an para han karsada nga *sub-project*.

AN PAG-GAMIT HAN MANUAL

An kabug-usan han *manual* naghihingaday bahin han pagtukod, pagdumara ug pagpakusog han organisasyon nga responsable para han O & M — an asosasyon. Pero sugad han nasabi na, mayda mga parte han *manual* nga naghihingaday han mga han responsabilidad han O & M *Groups* para han iba-iba nga aspeto han O & M, ug ini an may kalabutan han organisasyon o komunidad, teknikal ug bahin han panalapi.

Ha Kahon ha paypay 7, mayda iginpapakita nga mga simbolo. Gagamiton ini para mas madali mahinumduman han magbarasa an ginhihusgutan nga mga topiko.

PADAYON NGA PAKIG-BINULIGAY HAN DSWD

An KALAHI CIDSS KKB *Project*, ha pamumuno han *Department of Social Welfare and Development* (DSWD) dinhi ha Rehiyon 8, ug pina-agi han pakiki-pagsumpayan han mga namumuno ug iba pa nga mga gindadabihan

ha nasyonal ug lokal nga mga pang-gobernohan, amo in naglalaum nga ini nga *O & M Manual* makakabulig ha mga tawo para han pagpagdukwag han ira hibaro parte han pagdumara han ira mga prohekto. Pina-agi hini nga manual, hingyap liwat han DSWD nga magpabilin an mag-upay nga buhat (*best practices*) ha komunidad bisan kun waray na an KALAHI CIDSS.

Nakabase ini nga manual han O & M *guidelines* han KALAHI CIDSS, ug iba pa nga mga impormasyon bahin han O & M han mga karsada ug tulay. Kaparte liwat han impormasyon nga nagin basaranan hini nga *manual* an mga eksperyensya han mga tawo ha komunidad ug han mga *project staff* han DSWD ha sakob hin sobra na lima ka tuig nga pag-implementar han KALAHI CIDSS ha Rehiyon 8.

Gin-aaghat an ngatanan nga diri mag alang pag daop han mga tawo han DSWD, pina-agi han mga *Area Coordinating Teams* (ACTs) didto han iba-iba nga mga bungto ug barangay, ug sugad man han mga opisyaes ug personahe han *local government units* (LGUs), kung mayda hira mga paki-ana ug angay ig-konsulta bahin hini nga *manual*.

Ha ngatanan nga bumulig pina-agi han mga suhestiyon o mga ideya, para mahimo ini nga manual (duro ka damo para mangaranan dinhi), damo nga salamat.

Ginhimo Agosto 2008, *Department of Social Welfare and Development, Field Office 8, Tacloban City.*

Simbolo	Para (o na representar) han
	Molopyo/Asosasyon
	CARETAKER O TINAPURAN
	GOBERNO (Brgy o Munisipyo)
	GOBERNO (<i>National</i>)
	PAHINUMDUM
	SAMPOL (<i>SAMPLE</i>)

Mga opisina nga pwede daopon kun kinahanglan in tambulig —

Para han mga paki-ana bahin han pag-tindon ug pagpakusog han asosasyon: *Department of Social Welfare and Development, Department of Labor and Employment, Cooperative Development Authority, Municipal Social Welfare Officer, Municipal Inter-Agency Committee, Provincial Planning and Development Office*

Para han teknikal nga aspeto han O & M: *Department of Social Welfare and Development, Provincial Engineering Office, Provincial Planning and Development Office, Department of Public Works and Highways, Department of Agriculture, Department of Environment and Natural Resources, National Irrigation Administration, Municipal Health Office, Municipal Engineer, Municipal Inter-Agency Committee*

Para han financial nga aspeto han O & M: *Department of Social Welfare and Development, Municipal Accountant, Municipal Treasurer, Municipal Inter-Agency Committee*

Epektibo nga O & M an dalan han sustainable nga prohekto

1

KAY ANO NGA IMPORTANTE AN O & M?

Ha Pilipinas, ug bisan pa ha iba nga gintatawag nga *developing countries*, duro ka damo an mga kaso han O & M han mga gudti ug pan komunidad nga mga prohekto o pasilidad an diri na-aatenderan hin maupay. Segun han istadistika, naabot hin 30 kutob 60 porsyento han mga na eksiste nga mga pan komunidad nga prohekto an diri nagagamitan.

Kun mayda maupay nga sumat, ini in makikita han guti-ay nga mga pagbag-o tipakadto han pagkilala han mga tawo han ka importante han O & M. Damo an mga prohekto yana parte han kauswagan ha komunidad an nag-aaghat han mahugot nga pagbutok han mga aspeto han O & M kaupod han iba nga pitad para han pag-implementar han nasabi nga mga prohekto — tikang han pag-plano kutob ngadto han *construction* ug pag-*monitor*. Upod na dinhi hini nga mga prohekto an KALAHI CIDSS, ug an DSWD amo in naniningkamot para ma-establisar an mga mekanismo ha lokal nga pangobernohan ug mga komunidad nga na pabor para han pag-duso han O & M ug *sustainability* han mga prohekto.

Damo an ginhihimo nga mga pa-agi han DSWD para ma-establisar an mga kondisyones ug mga mekanismo para magin epektibo an O & M han mga prohekto ha mga barangay. Upod na dinhi an pag-tukod han mga polisiya ug mga legal

nga instrumento para basehan han mga gi-os nga bubuhaton han mga LGUs; pagpa-abot han mga kaangayan nga impormasyon ug pag-hatag hin mga *training*.

Tungod kay gintatagan han KALAHI CIDSS hin duon an pagka-ada hin gahum ug partisipasyon han komunidad ha ngatanan nga proseso han pag-dumara han prohekto, importante nga diri magkulang an DSWD han pag-hatag hin giya ngada han mga molopyo para magin mahinungdanun ug diri mapakyas an pag-tuman han ira responsabilidad.

Importante nga makita han mga tawo ha barangay nga diri natatapos an ira partisipasyon dida han pag-kompleto han prohekto. Lugod an nakompleto nga prohekto kinahanglan mag-serbe komo sorok han mga benepisyo nga magpapabilin matapos ig-indorso han Barangay *Sub-Project Management Committee* (BSPMC) ngadto han *O & M Group*. Para masegurado nga magpapadayon hin paghatag hin benepisyo an prohekto, kinahanglan magin sustainable an nasabi nga prohekto. Ug ini in mahinanabo kun an O & M nagin kaparte han pagdesenyo han prohekto — labi na an aspeto han pagpili han angay gamiton nga teknolohiya — tikang han siyahan nga mga pitad dida han *Community Empowerment Activity Cycle* (CEAC) kutob ngadto han implementasyon.

An CEAC in usa nga dalan nga naghahatag hin pondasyon para magin sustainable an mga prohekto han KALAHI, sugad han pagpahitaas han lebel han pag-ugop o panag-iya han mga tawo han ira prohekto. Ug tungod hini nagigin klaro an posibilidad nga magigin dayoday an serbisyo ug benepisyo han mga prohekto han KALAHI ngadto han mga tawo; ug makakabulig para han kabug-usan nga pagdukweg han panginabuhi han mga tawo ha barangay.

ANO AN SUSTAINABILITY?

Damo nga tawo an naghihingaday bahin han gintatawag nga “*sustainability*”. Para han ngatanan — o kun di man para han kadam-an — ano ba an karuyag sidngon han *sustainability*.”

Segun han mga polisiya ug *guidelines* han KALAHI CIDSS, “*sustainable*” o sustainable an usa nga serbisyo kun:

1. Nag-o-*operate* ug nagagamit an pasilidad;
2. Nakakahatag hiya hin benepisyo ug serbisyo segun han ginhimo nga plano ug kun dayoday ug matatapuran an serbisyo;
3. Kun dayoday nga nagagamit an pasilidad segun han gintlalauman nga tubtuban han iya serbisyo (o *economic/useful life*);
4. Kun an mga tawo mismo ha komunidad o barangay amo an nanginginlabot para han pagdumara han O & M o han prohekto; an pagdumara han prohekto may pahinungod han panginahanglan han mga babaye ug han mga tawo nga may kakulangan/ diperensya; ug igo an sumpayan ngadto han mga lokal nga pang-gobernohan ug mga *community-based organizations* (CBOs);

5. Kun an pondo para han mga gastos para han O & M (sugad han pag ayad, pag liwan han mga ruba nga istraktura ug ekipaje, ug iba pa nga mga pagkakagastosan sugad han administratibo nga mga burohaton) in kaya makolekta tikang han mga tawo ha komunidad pina-agi han butaw, taripa o “*user fees*”, o pina-agi hin alternatibo ug sustainable nga panalapi.
6. Kun an prohekto o pasilidad waray maraut o negatibo nga epekto ha kalibungan.

Mga Rason kay Ano Diri Nagigin Sustainable an mga Prohekto

Siyahan, kun diri maupay an ka pagka-plano o pagka-desinyo han prohekto. Pananglitan dinhi an prohekto nga kulang hin paghunahuna han damo nga mga rason nga nakaka impluwensya para magin sustainable an prohekto.

Ikaduha, kun waray sadang nga partisipasyon an komunidad ug ini nakakahatag hin rason para sumiring an mga tawo nga diri ira ug waray hira labot han prohekto. Usa nga resulta hini amo an kakulangan han panginahanglan tikang

Diri nagigin sustainable an mga prohekto, tungod kay

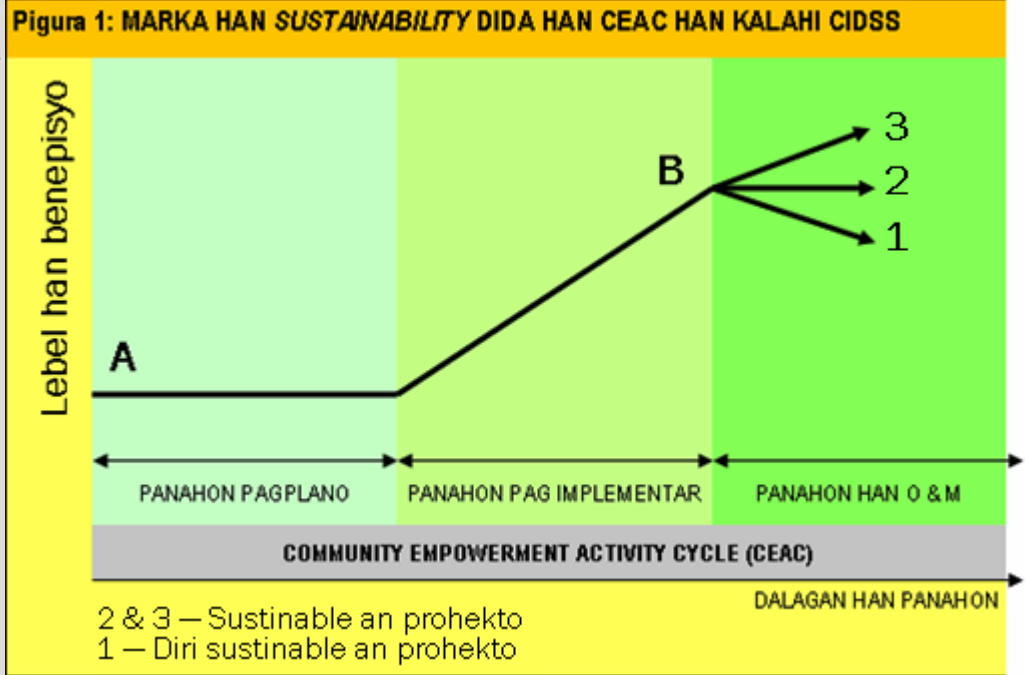

1. Diri maupay an plano o desinyo han prohekto
2. Kulang an partisipasyon han komunidad
3. Diri maupay an pag dumara/ monitor han O & M

An importansya han O & M para ma sustineran an serbisyo han prohekto iginpapakita ha **Figura 1**, kun diin usa nga prohekto han KALAHI gin plano o gin desinyo para maghatag hin benepisyo ngada han mga tawo tikang Lebel A kutob ha Lebel B. An CEAC han KALAHI mayda upat nga *stages*, upod na an pagplano, pag implementer ug O & M han prohekto. Kun diri maupay an O & M (3) diri sustainable an prohekto. Kun maupay an O & M (1 & 2) sustainable an prohekto.

Source: KALAHI CIDSS, WHO & IRC

ha komunidad para han serbisyo o benepisyo nga pwede ighatag han prohekto. Tungod hini nagigin bale waray gamit an prohekto ug diri nagigin sustainable. Salit importante kaupay an partisipasyon han mga tawo (lalaki ug babaye) dida han proseso nga nagigin dalan para mahimugso an usa nga prohekto, diri la para masegurado nga an prohekto makakabaton o makakaresponde han panginahanglan han komunidad, pero para maaram an mga tawo han ira responsabilidad para han magkadirodilain nga aspeto han O & M (panalapi, teknikal, administratibo, pagmaneho, *environmental*, ug iba pa) nga kinahanglan uyunan para magin sustainable an prohekto.

Ikatolo, kun diri maupay an pag *monitor* han operasyon han mga pasilidad durante han panahon han O & M. Kaurugan mahihinabo ini kun kulang hin kapasidad o pag-ugop an O & M *Group* nga unta responsable para han O & M han prohekto.

MGA BUTANG NGA NAKAKABULIG PARA MAGIN SUSTAINABLE AN SERBISYO HAN PROHEKTO

Porlomenos upat nga mga bagay o butang an nagdedetermina han pagigin sustainable han prohekto: (1) an komunidad ug organisasyon nga namamahala o nagdudumara han O & M; (2) teknikal nga aspeto; (3) an *environment* o kalibungan; ug (4) an legal ug *institutional* nga kahimtang o sitwasyon nga nakaka-apekto han pagdumara han prohekto. Importante nga mahinumduman ini nga mga butang han mga tagdumara para maseguro an pagigin sustainable han ira prohekto.

1. Mga bagay bahin han komunidad o asosasyon

- An panginahanglan han mga tawo para han serbisyo. Pabor para han prohekto kun kinahanglan han mga tawo an serbisyo nga iginhahatag han prohekto. Pananglitan, han waray pa *Farm to Market Road* an usa nga barangay,

nagastos an mga tawo hin porlomenos 60 ka pesos para magpakarga han ira produkto ha uma para magbaligya ha bungto. Tungod kay magastos, guti-ay la an ira pangita parte ha pag-uma. Pero pagka-ada nira hin *Farm to Market Road*, nagin 15 pesos nala an ira gastos ha transportasyon ug dako an umento han ira *income*. Kun sugad iginpapakita han prohekto nga nakasolbar hiya han problema han mga tawo parte han hamubo nga kita ha uma. Salit kinahanglanon gud han mga

Nagigin sustainable an serbisyo han prohekto, tungod han:

1. Komunidad o asosasyon

- a) An panginahanglan para han serbisyo*
- b) An pag tag-iya han mga tawo han prohekto*
- c) Partisipasyon han mga tawo dida han CEAC*
- d) Kapasidad ug kagustuhan han mga tawo nga magbayad han butaw o taripa*
- e) Kapasidad han O & M group (administratibo, teknikal ug pinansyal)*
- f) Mga tradition o kultura nga na suporta han prohekto*

g) Mga kina-iya o batasan han mga tawo

2. Mga teknikal nga aspeto

- a) An pinili nga teknolohiya*
- b) Kapasidad han teknolohiya para makabaton han panginahanglan han mga tawo*
- c) An presensya han mga tawo nga may kakayahan para mag operate ug mag maintain han prohekto*
- d) An presyo ug pagka abilable han mga materials nga gamit han prohekto*
- e) Kakayahn para mabaton an kabug-usan nga gastos han O & M*

4. Legal ug institutional nga aspeto

tawo an serbisyo o benepisyo nga nakukuha tikang han prohekto.

- **An pag tag-iyá han mga tawo han prohekto.** Kun an mga tawo ug an komunidad nagtatag-iyá han prohekto, nagkaka-ada hira hin interes nga ma sustineran an prohekto.
 - Partisipasyon han mga tawo dida han mga proseso nga gin-agian han prohekto (sugad han CEAC o *project cycle*);
 - **Kapasidad ug kagustuhan han mga tawo nga magbayad han butaw o taripa.** Kinahanglan matuman ini nga duduha nga elemento – kapasidad ug kagustohan. Bisan may kapasidad an mga membro han BWSA kun diri nira gusto magbayad, dudable an pagigin sustainable han prohekto. Sugad man, bisan gusto nira magbayad kun waray kapasidad, kostyunable gihapon an pagigin sustainable han prohekto.
 - Kapasidad han O & M *Group* nga naka base ha barangay para (1) magdumara o magpalakad han asosasyon o organisasyon; (2) makakolekta han panalapi nga kinahanglanon para han epektibo nga pagdumara han O & M; (3) ma-atenderan an teknikal nga aspeto han *pag operate* ug *pag maintain* han prohekto (sugad han *pag implementar* han *preventive maintenance*, *pag ayad* han mga ruba nga parte han pasilidad, etc.
2. **An teknikal nga aspeto** – an masunod nga mga butang o bagay nakaka apekto han

pagigin sustainable han prohekto:

- An pinili nga teknolohiya han prohekto ug an kamakuri o kamasayon han pag-gamit han teknolohiya, ug an **presensya han mga tawo nga may kakayahan para mag *operate* ug mag *maintain* han prohekto.** Bisan ano nga teknolohiya an gamiton han prohekto, importante nga mayda kakayahan an O & M *Group* nga magpadalagan han prohekto. Kun waray tawo dida ha komunidad nga pwede mag *operate* ug mag-*maintain* (labi na para han dagko nga *repair*) han prohekto, kinahanglan kumontrata an O & M *Group* hin mga tawo tikang ha gawas han barangay.
- **An presyo ug pagka-abilable han mga materyales nga gamit para han O & M han prohekto.** Makaka apekto liwat han pagigin sustainable han prohekto kun mayda o waray abilable nga mga ekipaje

ug materyales nga kinahanglan han prohekto, o han teknolohiya nga kinahanglan para umandar an prohekto. Ikaduha, bisan kun abilable an ekipaje kun diri kaya mabayaran han O & M Group an iya presyo, mamimiligro an padayon nga operasyon han prohekto.

Asenso? Hinay asenso kay ruba-ruba prohekto. Luya men-ten project. Waray labot tawo. Sayang gastos.

- **Gastos para han O & M.** Kaya ba han O & M Group ma taparan an kinahanglan gastosan han prohekto? Kun kaya, pabor ini han pagigin sustainable han prohekto. Kun diri, piligroso an prohekto.

3. **Legal ug institutional nga aspeto.** An KALAHI CIDSS ha pamumuno han DSWD naghahatag hin mga ayuda ngada han mga LGUs ug ka *partner* nga mga organisasyon para maka establisar hin legal ug *institutional* nga tumbanan agud mapadig-on an pan komunidad, teknikal ug *environmental* nga panginahanglan para han epektibo nga O & M. Ini nga mga ayuda

na konsiste han pag organisar han mga pag-aradman o *training*, pagbantay o *pag-monitor* ug pagpa-angbit han pinansyal nga suporta. An iba nga mga *institutional* nga suporta nagtitikang han mga balaod nga sugad han *Local Government Code*, RA 7160, ug partisipasyon han mga NGOs ug iba pa nga mga pribado nga sector ha komunidad.

Ano an Operation and Maintenance?

Operation — an *operation* han prohekto naghihingaday han kada adlaw nga pagpa-dalagan han mga pasilidad, sugad han pag-abre ug pag-sara han mga pasilidad, lighting, ug palinis han paligid.

Maintenance — nagtotoyo han padayon nga operasyon han pasilidad pina-agi han *pag-repair*, pag-liwan han mga ruba nga parte han pasilidad o kun diri man pagpa-balik han iya kondisyon o kapasidad nga makahatag hin serbisyo ngadto han katawhan. Tolo an dagko nga bahin han *functions* han *maintenance* — *regular maintenance*, *preventive maintenance*, ug *emergency maintenance*.

Duha ka bahin an *regular maintenance* — una, an kada adlaw nga paglinis ug gudti nga mga *pag-repair* han mga ruba nga mga *component* han *buildng*; ika-duha an dagko nga mga *repair*, sugad han *renovation* han bug-os nga istraktura.

An *preventive maintenance* na-kompone han mga planado nga mga aktibidades nga nagtotoyo malikayan an mga problema han operasyon han pasilidad.

An *emergency maintenance* an gin-bubuhat han mga *caretaker* han asosasyon para kadagmitan nga marespondehan an mga ruba han pasilidad nga durot han kalimidad, aksidente ug bandalismo.

2

Komunidad ug makusog nga organisasyon

Ginkikilala han mga internasyonal nga ahensya sugad han *World Bank* ug *Asian Development Bank* komo *best practice* an pagtindog hin *community-based organization* (CBO) ug partisipasyon han pribado nga sector para han O & M han mga *rural roads*.

Ug usa han pinaka importante nga mga butang nga nakakabulig para han epektibo nga O & M amo an partisipasyon han komunidad ug pagkamay-ada hin makusog nga organisasyon. Ini nga organisasyon — nga na representar han mga tawo ha komunidad — amo an responsable para han pagdumara han O & M han prohekto. Para han mga *roads and bridges* nga prohekto, an mayda eksakto nga komposisyon ug mandato para magdumara han O & M amo an masunod:

- *Farmers Association* para han *Farm to Market Roads*
- *Barangay O & M Committee/Group* o asosasyon para han *Barangy Roads and Bridges*

Para hini *manual*, tatawagong naton ini nga mga O & M *Group* nga “asosasyon.”

PAUNAN-O AN PAGTINDOG HAN ASOSASYON?

Nagkaka may-ada asosasyon pina-agi, siyahan, hin asembliya han mga molopyo kun diin an mg tawo magpipili hin mga membro han *Board of*

Directors para mamuno han asosasyon. An mga tawo, labi na an mga opisyales, magkaka-ada hin mga *training* bahin han mga katungod ur responsibilidad han kada membro. Dinhi hini nga asembliya, mapirma an mga membro hin usa nga “Kasabutan” (*Manifesto Resolution*), [kita-a an sampol ha paypay 22], komo pagpakita han ira boluntaryo nga pagkarawat han ira obligasyon ug responsibilidad komo

LOCAL GOVERNMENT CODE OF 1991

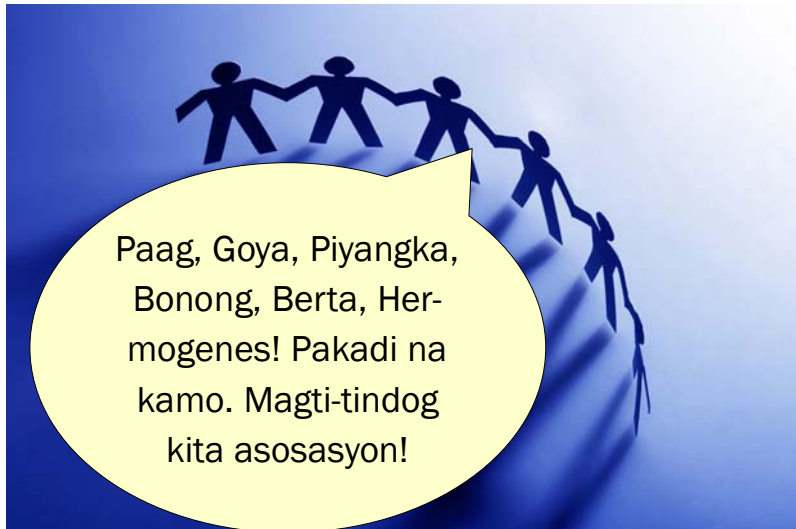
“LGUs shall promote the establishment and operation of people’s organizations, NGOs, and the private sector, to make them active partners in the pursuit of local autonomy. For this purpose, people’s organizations, NGOs, and the private sector shall be directly involved in the following plans, programs, projects, or activities of LGUs:

- Local Special Bodies;*
- Delivery of basic services and facilities;*
- Joint ventures and cooperative programs or undertakings;*
- Financial and other forms of assistance;*
- Preferential treatment for organizations and cooperatives of marginal fishermen;*
- Preferential treatment for cooperatives development; and*
- Financing, construction, maintenance, operation, and management of infrastructure projects.”*

Rule 13, Article 62, Implementing Rules and Regulations, Republic Act No. 7160, also known as the Local Government Code of 1991

membro han asosasyon.

Ikaduha, mabulig an ACT han DSWD ug an *Municipal Coordinating Team* (MCT) han LGU (kon phase-out na an KALAHÍ), para han pagbubuhaton nga mga pitad han asosasyon tikang han pag-organisa, pag-dumara o pag *manage* han asosasyon, pati na an ira panalapi, para magin manilampuson an ira O & M ngan magin sustainable an ira prohekto.

AN MGA TAGDUMARA HAN ASOSASYON

1) Komposisyon han mga opisyaes

An nagpapadalagan o nagmamaneho han asosasyon amo an mga opisyaes nga pinangungunahan han *Board of Directors* (BOD). An BOD ma kompone han mga opisyaes sugad han Presidente, Bise Presidente, Sekretarya, Tresorero(a), ug iba pa nga membro han *Board of Directors*. An asosasyon kinahanglan mag kamay-ada tinapuran nga mga personahe sugad han *Caretaker* ug *Bookkeeper*, nga kinahanglan kumarawat hin bisan gutiay nga sweldo.

Kun an asosasyon sobra hin usa an pasilidad o prohekto dida hin usa nga barangay, kinahanglan supisente an kadamo han mga personahe nga ma atender han mga trabaho-on nga kinahanglan buhaton han asosasyon.

Makikita ha paypay 23 an ehemplo han istraktura han asosasyon para han usa la an prohekto (kalsada).

2) Mga responsabilidad han asosasyon

Responsabilidad han asosasyon an masunod:

- a) Pag asikaso para han tama nga paggamit ug pag ateman o pag-mantine han pasilidad (kalsada);
- b) Seguradohon nga ma atender ha mga *training* an ngatanan nga mga membro nga nombrado para mag-atender hin mga *training*;
- c) Pag kolekta han binulan nga bayad/kontribusyon tikang han mga membro;
- d) Pagpakusog han pagka-urosa han mga membro han asosasyon agud makab-ot an mga hingyap ug katoyo-anan han asosasyon;
- e) Pag seguro nga ma-implementar an mga polisiya ug regulasyones nga gin-tukod o gin-pasaka han BOD;
- f) Pag seguro nga magin manilampuson an pag-implementar han mga gin plano nga aktibidades (*Action Plans*) han asosasyon; ug

Makarawat kamo hini nga mga obligasyon?

- g) Pag sumite han mga dokumento o *reports* ngadto han ACT o MCT bahin han implementasyon han O & M han proheкто.
- 3) An mga membro han asosasyon
- a) Angay nga mga kina-iyá han mga membro
- Pabor han asosasyon kon an mga membro may-ada sugad hini nga mga kina-iyá: Parag-uma o parangisda ug residente han barangay; Na re-representar hin usa nga pamilya (pananglitan Nanay o Tatay); hul-os ha kasingkasing an iya interes nga makabulig para han kaupayan han asosasyon (sugad han pagsunod han mga regulasyon, pag bayad han butaw o taripa, ug iba pa nga mga obligasyon).
- b) Mga responsabilidad han mga membro
- An kada asosasyon mayda gin aaro nga

responsabilidad tikang han iya mga membro. Komo membro, an kada taga may-ada responsabilidad, siyahan, pag atender han mga *meeting* o mga *training* nga ginbubuhá para han mga membro; ikaduha, pagbayad han kada bulan nga butaw o taripa para han O & M; ikatulo, pagtuman han mga polisiya o patakaran nga iginpasaka han BOD; ikaupat, pag sagdon han iya ka membro bahin han maupay nga gawi o tama nga paggamit han pasilidad; ug ikalima, pagpadayon han pag mantine han malinis nga kalibungan.

- c) Mga Katungod han mga membro

An mga membro han asosasyon mayda liwat mga katungod. Siyahan, may katungod an mga membro hin pagamit han mga pasilidad nga kalsada. Ikaduha, katungod han kada membro an pagbotos para han pagpili han mga opisyal han asosasyon. Ikatulo, katungod han bisan hin-o nga membro an mapili pina-agi han eleksyon komo opisyal han asosasyon. Ikaupat, katungod han membro nga magpasabot han iya mga paki-ana, ideya o suhestiyon kun may-ada miting o asembliya an asosasyon.

An iba pa nga mga katungod han mga membro amo an masunod: pag-aro hin resibo para han bisan pira nga kantidad nga ira ginbayad ngada han asosasyon; ug pag-usisa bahin han mga libro o rekordo bahin han panalapi han asosasyon. Katungod liwat han mga membro an mahibaro kon ano an mga

burohaton o responsabilidad han iba nga mga membro han asosasyon. Kalakip hini an iya katungod para mag-pasa hin reklamo kontra han hin-o man nga membro o opisyal han asosasyon nga waray makasunod han iya mga obligasyon, o nagtalapas han mga polisiya, han asosasyon.

PAGPA-IWAS UG PAGKARAWAT HAN MEMBRO

An asosasyon abre han ngatanan nga interesado magin membro. Pero para ma-proteheran an iya interes, an asosasyon may katungod pag-pili han iya mga membro ug pag-himo hin mga polisiya para matuman ini.

San-o pwede matanggal ha asosasyon an usa nga membro

An usa nga membro pwede matanggal dida han asosasyon kun mapamatud-an nga diri hiya nagtutuman han iya mga responsabilidad komo membro o kun hiya nagtatalapas han *Constitution and By-Laws* han asosasyon. An pagtanggap han membro nga may kaso igpapa-agi hin desisyon han BOD nga kinahanglan oyonan hin di maubos hin 2/3 han ngatanan nga membro han BOD. Tatagan an nakasayop

nga membro hin resolusyon han BOD bahin han nasabi nga desisyon, para magka-ada hiya hin higayon nga maresolba an iya kaso. Kun diri hiya maka baton ha sakob hin napulo (10) ka adlaw, igpapatuman an pagtanggap ha iya komo membro.

Pwede liwat matanggal an usa nga membro kun diri hiya makabayad han taripa nga kinahanglan niya bayaran ha sakob hin unom (6) ka bulan.

An matatanggal nga membro han asosasyon mawawarayan katungod base han mga polisiya nga igin-pasaka han asosasyon.

Paonan-o makakarawat otro an natanggal nga membro

An natanggal nga membro pwede makabalik komo membro han asosasyon kun hiya magpapasabot pina-agi hin kasuratan han iya pagkarawat han mga responsabilidad han usa nga membro segun han mga polisiya han asosasyon. Ikaduha, kinahanglan uyunan ini nga kasuratan hin diri ma-ubos hin 2/3 han ngatanan nga membro han BOD.

AN PAGDUMARA HAN ASOSASYON

Ha kada hugpo, grupo o asosasyon hin mga tawo, magkadiro-dilain nga kina-iy a o batasan an makikita-an. Salit para magin epektibo an pagdumara han nasabi nga hugpo, kinahanglan han tagdumara hin kakayahan para ha pakig-sarabot ug pakigsumpayan han mga tawo. Kinahanglan an epektibo nga komunikasyon ug patas nga pagtratar ha mga membro.

Mahibabaro-an nga epektibo an pagdumara han asosasyon kun natutuman an mga plano

han asosasyon tipakadto han pagigin sustainable han ira proheкто.

Mga pangilal-an han maupay nga pagdumara han asosasyon

- 1) Kun an asosasyon may hul-os nga pahinungod ngadto han interes han mga membro pina-agi hin paghimo ug pagpasunod hin mainugupon ug patas nga mga polisiya.
- 2) Abre para hin mga ideya nga magpapadukwag han kapasidad han mga membro ug han kabug-usan nga asosasyon.
- 3) Nagamit hin mga proseso nga nakaka-aghat hin partisipasyon han mga membro para han paghimo ug pagimplementar han mga plano.
- 4) Andam kumarawat han kaluyahan pero porsigido para mahibaro agud magin mas epektibo an O & M han proheкто.

Pagpili han mga opisyaes han asosasyon ug an ira mga obligasyones

Makikita ha paypay 21 in usa nga pa-agi para magpili an mga membro han asosasyon han ira mga opisyaes. Ug ha paypay 24, makikita an pipira han mga batakan nga mga responsibilidad han mga opisyaes han asosasyon.

An toyo han pagpresentar hini nga proseso han pagpili ug lista han mga responsibilidad han mga opisyaes amo in paghatag la hin giya. Diri ini nangangahulugan nga kinahanglan gud hiya pagsundon bisan kun diri aplikable dida hin usa nga lugar.

MGA BUTANG NGA KINAHANGLAN MAHIMO O MATUMAN PARA MAGIN MANILAMPUSON AN ASOSASYON

Para han manilampuson nga asosasyon, kinahanglan —

- 1) An mga membro nagkaka-urosa, nagbuburubligay o nagsusuportahay para mahimo nira an angay buhaton komo ka parte han usa nga asosasyon.
- 2) Nga an nagdudumara mayda kakayahan, matatapurang ug tangkod magserbisyo para han kaupayan han asosasyon.
- 3) Epektibo an mga polisiya para rumesponde ngadto han mga panginahanglan han asosasyon.
- 4) Igo an iginhahatag nga serbisyo han mga pasilidad o proheкто ngadto han mga

MGA INSTRUMENTO NGA KINAHANGLANON PARA HAN PAGDUMARA HAN ASOSASYON

- Lista han *association members; Information Sheets* han kada membro
- *Manifesto Resolution*
- *Notice to a Meeting; Order of Business* han kada miting; *Steps* para han pag pasilidar han miting; *Minuta* han miting
- *Election forms; procedures*
- *Oath of Office* (para han mga opisyaes)
- Mga polisiya han asosasyon, upod na an *Constitution and By-Laws*
- *Action Plan/Brgy Maintenance Program*
- *List of Association Activities; Statement of Operations*
- *Deed of Donation o BC Resolution*
- *Association Status Reports* (para han MCT o ACT)

membro han asosasyon.

Nangunguna nga mga burohaton han mga tagdumara han asosasyon

Para han epektibo nga pagdumara han asosasyon, kinahanglan ma-atenderan an masunod nga mga burohaton:

- 1) **Pagplano** (upod na an pag-*budget*) – pagtikang pala han asosasyon kinahanglan mayda na hini *Action Plan* para magin giya han ira paghihimo-on nga mga aktibidades ha masunod nga mga bulan. Kaparte hini nga *Action Plan* an mga burohaton nga ginplano ha ilarum han *Barangay Maintenance Program* han **KALAHI CIDSS** ug han *Sustainability Evaluation Checklist*. An plano kinahanglan kompleto han mga elemento nga sugad han gintotoyo nga angay mahinabo o *target*, an panahon kun san-o angay pagbuhaton an mga aktibidades, mga indikasyon nga makakapagsumat han katumanan han mga plano, ug mga rekorso nga kinahanglanon (sugad han *budget*) para han pag implementar han plano.
- 2) Pag-organisar han mga tawo nga magbubuhat han mga aktibidades nga ginplano han asosasyon (sugad han *Action Plan*).
- 3) Pag-pasunod han mga polisiya han asosasyon. Responsabilidad han tagdumara han asosasyon an masegurado nga mahi-imponer an iya mga polisiya ngadto han kada tagsa nga membro.
- 4) Pag-*monitor*, pag-*ebalwar* ug pag-

Aw, amo na. Problema an sugad han aadi ha akon luyo. Diri nabayad pirmi pa absent hit miting.

Hi ako? Mabayad man ako basta mabayad tanan.

himo han mga *report* bahin han O & M han prohekto. Importante an pag-*monitor* ug pag-*ebalwar* tungod kay amo ini an magigin basehan han mga tagdumara han asosasyon hin pag-siring kun manilampuson hira o diri han ira mga burohaton.

PAHINUMDUM NGADA HAN MGA MEMBRO HAN ASOSASYON

- An kada katungod mayda kaatbang nga responsibilidad.
- Imporante para han tawo nga diri hira pirme nadepende ha gobierno para mabaton an iya mga panginahanglan.
- An tambulig tikang ha gobierno, kun mayda man, in kinahanglan pagtipigan para magma-binungahon ug magka-ada hin igo nga benepisyo ngada han mga tawo.
- Tawo an susi para han kauswagan han komunidad. Aada ha mga kamot han mga membro an pagka-urosa ug pagigin makusog han asosasyon, an pagigin manilampuson han prohekto, ug an kauswagan han barangay.

SAMPLE ASSOCIATION MEMBER INFORMATION SHEET

Ngaran han prospektibo nga membro: _____
 Edad: _____ Estado Sibil: _____ Sex: _____
 Lugar nga Natawhan: _____ Petsa han Katawo: _____

Mga Membro han Pamilya (upod an mga kabulig, kun mayda):

<u>Ngaran</u>	<u>Edad</u>	<u>Relasyon ngada han membro</u>
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Iba pa nga mga gin-aapihan nga mga asosasyon/kooperatibe han prospektibo nga membro

- Farmers Fisherfolks Multi-purpose coop BWSA Iba pa

_____ Petsa: _____
 Pirma

SAMPLE LIST OF ASSOCIATION MEMBERS

_____ Ngaran han Asosasyon
 _____ (Barangay/Munisipyo)
 _____ (Probinsya)

BWSA MEMBERS					
<u>Ngaran</u>	<u>Agnay</u>	<u>Purok/Sitio</u>	<u>Ngaran</u>	<u>Agnay</u>	<u>Purok/Sitio</u>
1) _____	_____	_____	8) _____	_____	_____
2) _____	_____	_____	9) _____	_____	_____
3) _____	_____	_____	10) _____	_____	_____
4) _____	_____	_____	11) _____	_____	_____
5) _____	_____	_____	12) _____	_____	_____
6) _____	_____	_____	13) _____	_____	_____
7) _____	_____	_____	14) _____	_____	_____

ELEKSYON HAN MGA OPISYALES HAN ASOSASYON

Nagpipili an mga membro han asosasyon han ira mga opisyales pina-agi han balota. Para hini nga aktibidad, pwede mag serbe an MCT o ACT member komo *presiding officer* o *chairperson* han *Committee on Election* nga mamahala han paghihimo-on nga eleksyon. An *chairperson* an mag didistribwer han mga balota nga pirmado niya. Para han eleksyon han BOD *members*, ngatanan nga membro mabotos ug gagamiton an balota para han BOD *election* (kita-a an *sample* han balota ha ubos). Para han eleksyon han mga opisyales, an mga membro la han mapipili nga BOD *members* an mabotos, ug gagamiton an balota para han opisyales han Asosasyon (kita-a an *sample* han balota ha ubos). Igsusurat han mga botante ang ngaran han ira karuyag magin opisyal han asosasyon. Kun diri kaya makasurat han membro, pwede hiya magpabulig han taga ComElec. Huhulogon an nasuratan na nga balota ngada han *ballot box*. Kun tapos na bomotos ngatanan, ig kakanbas han ComElec an mga balota. Iihapon an mga botos ug an makakuha han pinakadamo nga botos an magigin opisyal han asosasyon.

Kay ano nga kinahanglan secret ballot an eleksyon para han mga opisyal han asosasyon?

Malilikayan an pag-uba o pag-domot han pag aranyaw kon panangli-tan diri nira gusto pili-on an usa nga anyaw.

SAMPLE BALLOT PARA HAN BOD ELECTION

BOD Ballot No. ____

Magsuganao Upland Farmers Association
Magsuganao, Mahaplag, Leyte

OFFICIAL BALLOT

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____
- 7) _____

Right
Thumbmark

SAMPLE TALLY SHEET (BOD ELECTION)

Magsuganao Upland Farmers Association
Magsuganao, Mahaplag, Leyte

NGARAN HAN MGA KANDIDATO	NO. OF VOTES
1) _____	_____
2) _____	_____
3) _____	_____
4) _____	_____
5) _____	_____
6) _____	_____
7) _____	_____

Prepared by: _____ Date Prepared: _____

ComElec Chairperson
(Print Name Below Signature)

SAMPLE BALLOT PARA ELEKSYON HAN OPISYALES HAN ASOSASYON

BOD Ballot No. ____

Magsuganao Upland Farmers Association
Magsuganao, Mahaplag, Leyte

OFFICIAL BALLOT (BWSA OFFICERS)

Presidente

Bise President

Sekretarya/o

Tesorera/o

Right
Thumbmark

SAMPLE TALLY SHEET (BOD ELECTION)

Magsuganao Upland Farmers Association
Magsuganao, Mahaplag, Leyte

NGARAN HAN KANDIDATO	NO. OF VOTES
A) President	
1) _____	_____
2) _____	_____
3) _____	_____
B) Bise Presidente	
1) _____	_____
2) _____	_____
C) Sekretarya/o	
1) _____	_____
2) _____	_____
D) Tesorera/o	
1) _____	_____
2) _____	_____

SAMPLE HAN MANIFESTO RESOLUTION**KASABUTAN (MANIFESTO RESOLUTION)**

Kami nga na representar han mga pamilya ha Barangay Magsuganao, Munisipyo han Mahaplag, Probinsya han Leyte, naghihingyap hin tambulig tikang han gobierno lokal han munisipyo ug han *Department of Social Welfare and Development* ha ilarum han KALAHI CIDSS para magka-ada hin prohekto nga *Farm to Market Road* dinhi ha amon barangay.

Naiintindihan namon an mga obligasyones ug responsabilidad nga angay tumanon komo benepisyaryo han mga pasilidad han *School Building*, ug tungod hini nagkakaurosa kami nga magtindog hin *Farmers Association* segun han mga polisiya nga iginduduso han DSWD ug RA 7160, ug amon iginpapasabot an masunod:

- 1) An ngaran han asosasyon amo ini Magsuganao Upland Farmers Association;
- 2) An asosasyon nagtotoyo, labaw han ngatanan, nga mag tag-iya ug mag operate hin *Farm to Market Road* nga prohekto para makahatag ngada han iya mga membro hin impra-istraktura nga makakabulig han ira pakabuhni ng pag-uma;
- 3) An asosasyon magkaka-ada hin opisina dida han barangay ug an iya *address* amo ini: Barangay Hall
Magsuganao, Mahaplag, Leyte ;
- 4) An masunod amo an na eleher nga mga opisyaales han asosasyon—

Presidente	<u>Amelita Badal</u>		
Bise Presidente	<u>Rodrigo Amadar</u>		
Sekretarya/o	<u>Lita Amascual</u>		
Tesorera/o	<u>Chona Abuda</u>		
Membro han BOD	<u>Roberto Camero</u>	<u>Liberato Padel</u>	<u>Cesario Vazquez</u>
- 5) An asosasyon abre para kumarawat hin mga membro nga representante han kada pamilya nga taga dinhi ha barangay o hirani han mga pasilidad han prohekto;
- 6) Ini nga manifesto pwede otrohon o liwanan pina-agi hin botos han mga membro nga na kompone han mayorya;
- 7) Ug para masegurado an maupay nga implementasyon ug epektibo nga *operation and maintenance* han prohekto, ginkakarawat namon an masunod nga mga obligasyon ug responsabilidad—
 - a) Mamimiling kami hin tama nga lugar para mabutangan han mga pasilidad;
 - b) Andam kami hin pagbayad han mga kinahanglan kolektahon nga mga taripa, butaw, *membership fees* ug iba pa nga mga kontribusyon nga aprobado han *Board of Directors/General Assembly*;
 - c) Pag-atender han mga *meeting* ug *trainings*;
 - d) Pag pahimolos han mga katungod komo membro—pagbotos, magin opisyal han asosasyon, makakarawat hin impormasyon bahin han estado han asosasyon, ug makagamit han mga pasilidad han prohekto.
- 8) An asosasyon magkaka-ada hin kabug-usan nga asembliya kada tuig hiton Agosto 12 para maghisgot han mga butang nga may kalabutan han PTCA ug para mag pili han mga opisyaales nga mag seserbe sakob hin usa ka tuig.

INI NGA KASABUTAN GIN PIRMAHAN yana nga Hulyo 27, 2006, dinhi ha Barangay Magsuganao, Mahaplag, Leyte.

(Ha ubos mga pirma han mga membro)

Figura 2: Istraktura han asosasyon nga diri damo an pasilidad

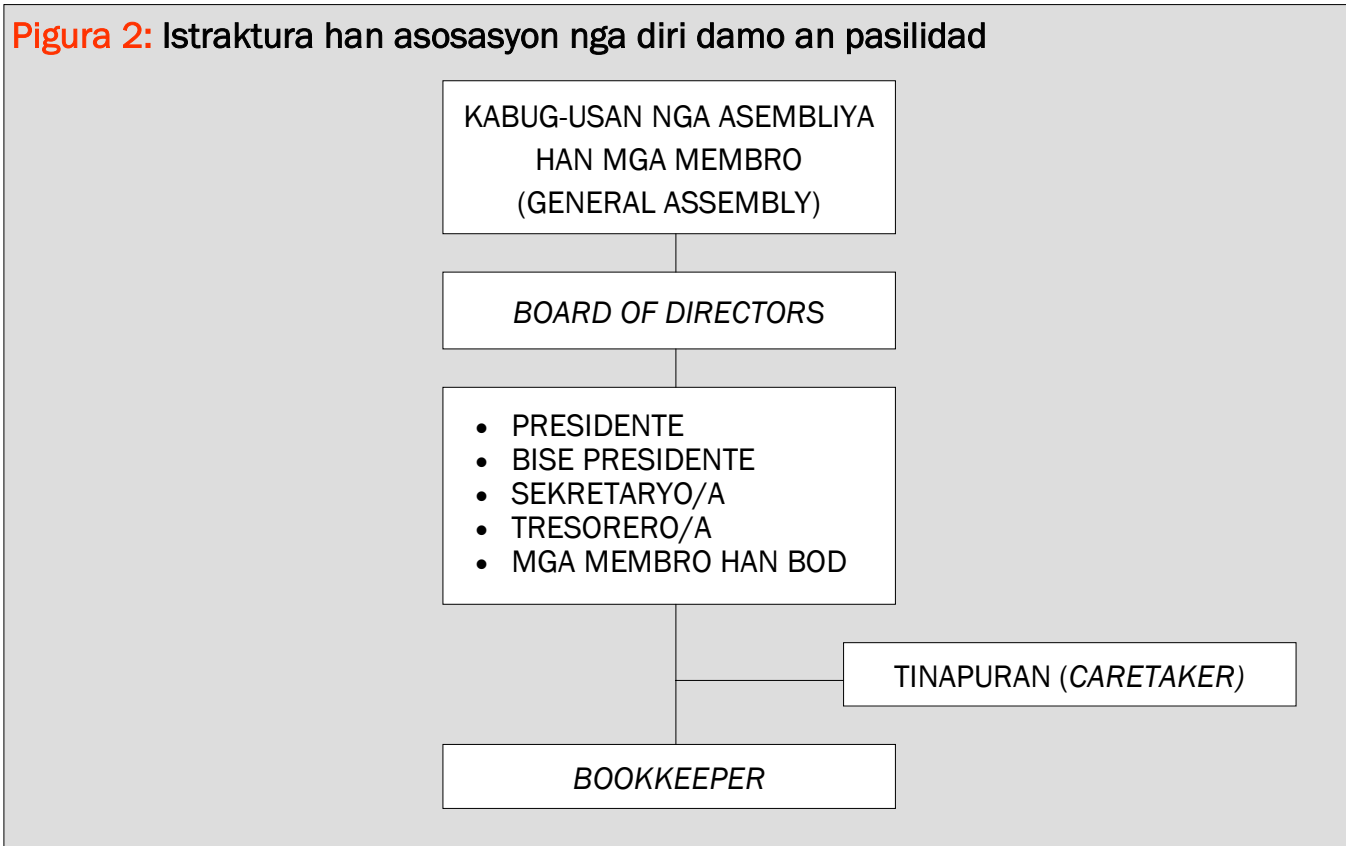
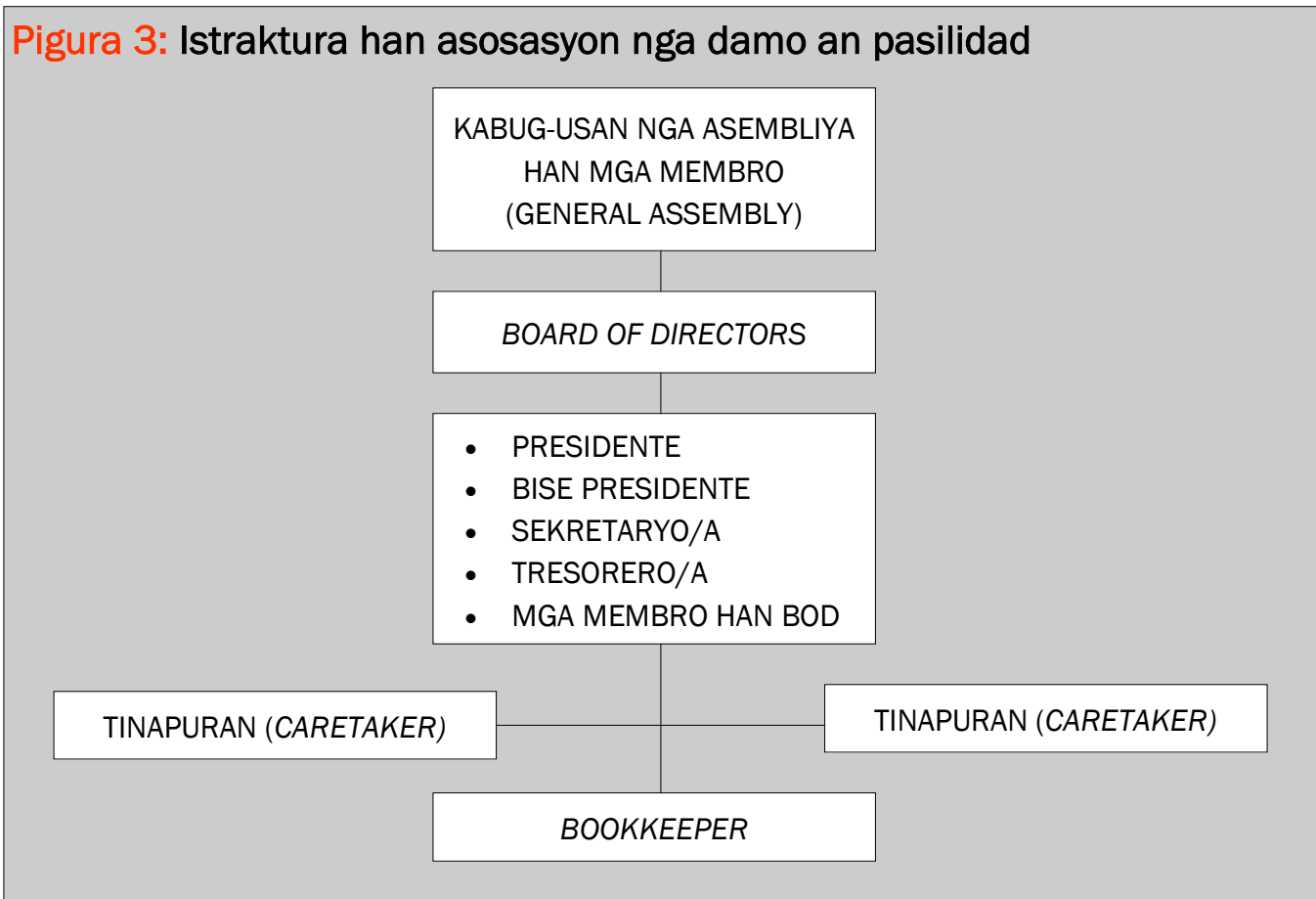

Figura 3: Istraktura han asosasyon nga damo an pasilidad

MGA RESPONSABILIDAD HAN MGA OPISYALES HAN ASOSASYON**1) BOARD OF DIRECTORS**

- Pag pili han mga opisyaales han asosasyon.
- Pag tawag hin miting han BOD ug han *General Assembly*.
- Paghimo hin *Action Plans* para han asosasyon
- Pagpahibaro, pagpaintindi ug pagpasunod ha mga membro han mga polisiya ug regulasyones han asosasyon segun han iya *Constitution and By-Laws*.
- Pagpasa hin mga resolusyon para mag implementar han mga polisiya, regulasyones o plano han asosasyon.
- Paghatag hin pahinungod han mga membro han asosasyon nga nagpapakita hin pagsuporta nga angay magin ehemplo para han iba.
- Pag *appoint* han tinapuran ug *bookkeeper* han asosasyon.
- Pag ateman han mga gamit ug panag-iya han asosasyon.
- Pag desisyonan an mga kaso han mga membro nga waray makakasunod han mga polisiya han asosasyon.
- Pag sumite hin mga *report* nga kinahanglanon han MCT, ACT ug iba pa nga mga ahensya.

2) PRESIDENTE

- Pag *preside* han ngatanan nga *meeting* han BOD ug han *General Assembly*.
- Pagpatuman han ngatanan nga polisiya ug regulasyones han asosasyon ug pag ateman han mga pasilidad.
- Pangunahan an pag implementar han mga plano nga gin aprobaran han BOD.
- Pag resolba han mga problema nga durot han diri pagsinabtanay han mga membro han asosasyon.
- Pag representar han asosasyon ha mga katitirok o aktibidades kun diin partisipante an asosasyon.
- Pag aram o pag repaso han kabutangan han asosasyon para mapa-uswag an iya estado o para masolbar an iya mga problema, kun may ada.
- Pag pirma han mga *withdrawal slips* kun mayda igpapagawas nga kwarta tikang han banko nga gindi-depositohan han asosasyon.
- Pag presentar hin matag-tuig nga sumat ngada ha bugos nga asembliya.
- Pag atender han iba pa nga mga trabaho-on nga kinahanglan mabuhay han asosasyon.

3) BISE PRESIDENTE

An Bise Presidente obligado mag tuman han mga responsibilidad han Presidente kun in kaso an President mamatay, mawarayan hin kapasidad para magpadayon han iya pagserbe dida han iya posisyon, o kun di man na diri hiya pag tuman han iya mga obligasyon.

4) SECRETARY/O

- Pagtipig han mga dokumento han asosasyon, upod an lista han mga ngaran ug *address* han mga membro.
- Pagpadara han mga notisya hin miting kun mayda paghihimo-on nga miting ngadto han mga partisipante han nasabi nga miting.
- Pag atender han ngatanan nga miting, pag lista han ngatan nga umatender han miting ug an pag himo han

minuta han kada miting.

- Pag himo han mga surat o mga papeles nga may kalabutan han operasyon han asosasyon ug kinahanglan pirmahan han Presidente.
- Pag himo hin lista o rekordo han mga panhinabo ha sakob han asosasyon.
- Pag asister han Presidente para han pag himo han mga *reports*.
- Kun waray an Presidente ug Bise Presidente, pag tawag hin miting kun kinahanglanon ug mag *preside* kutob makapag boto hin *Acting President*.
- Iba pa nga angay pagbuhaton han Sekretarya/o.

4) TRESORERA/O

- Pag atender han ngatanan nga miting han BOD ug iba pa nga miting han asosasyon.
- Pag abre hin *account* ha Banko nga gin *designated* han BOD para magin *depository bank* ug mag *deposit* han ngatan nga pondo han asosasyon.
- Pagpirma han mga *withdrawal slips* upod an Presidente.
- Pag asegurado nga areglado an mga papeles sugad han resibo para han ngatanan nga nakakarawat nga salapi han asosasyon.
- Pag andam han mga papeles sugad han *voucher* para pirmahan han Presidente ug mag *disburse* o magpaga-was han pondo han asosasyon ug pagpapirma han nag karawat han pondo.

5) BOOKKEEPER

- Pag atender han miting han *General Assembly* ug han BOD kun ginkikinahanglan.
- Pag tipig han mga papeles han asosasyon nga may kalabutan parte han panalapi.
- Pagkolekta han bayad ug mga kontribusyon han mga membro para han serbisyo han prohektong ug iba pa nga salapi han asosasyon, ug pag hatag hin resibo para han nakarawat nga salapi o pondo.
- Paghimo han lista ug sumada han mga bayad kada bulan tikang han mga membro, pati na an petsa han pagbayad.
- Pag endorso han ngatanan nga nakolekta nga bayad ngadto han tresorera/o.
- Pag sumite hin *report* bahin han panalapi han asosasyon kada tolo ka bulan o ha bisan mas temprano nga panahon kun kinahanglanon.
- Pag himo han tinuig nga budget para han asosasyon para paghisgutan ug aprobahan han BOD.

6) TINAPURAN/CARETAKER

- Pag atender han miting han *General Assembly* ug han BOD kun ginkikinahanglan.
- Panginano para han tama nga paggamit han pasilidad.
- Pagtutdo han mga membro para hira mahibaro han tama nga paggamit han pasilidad.
- Pagpasabot ngadto han BOD kun may ruba han pasilidad ug kinahanglan an kadagmitan nga pag-ayad.
- Pag-ayad han mga ruba han mga pasilidad.